

V spomin Vladimirju Mažuraniću.

Univ. prof. Mihajil Jasinski.

Exegi monumentum aere perennius...

Horatius.

Dne 17. januarja l. 1928. je preminul v 83. letu svojega služnega življenja Vladimir I. Mažuranić, avtor slavnega historično - juridičnega slovarja — »Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik«.

Pokojni znanstvenik je spisal tudi več drugih del »Život i djela Dimitrije Demetera«, »Malen Jaša Dubrovčanin« etc. Toda njegovo ime je zaslovelo v zgodovinskopravni znanosti baš po zaslugi omenjenega rečnika, ki je neprecenljive vrednosti za raziskovanje Primorskih statutow ter srednjeveških Hrvatskih listin. Isto delo mu je doprineslo člansko čast pri Jugoslavenski akademiji znanosti i umjetnosti v Zagrebu. Razen Hrvatov nima do zdaj noben drug slovanski narod tako ponosno veličastnega historično-juridičnega slovarja kakor so Mažuranićeve »Prinosi«. Po obsegu, količini obdelanega gradiva in bogastvu pravnih izrazov presegajo celo znani Slovanski zgodovinsko - pravni slovar, delo Hermengilda Jirečka, ki je dobil ime »Prove« po slovanskem bogu pravice in pravičnosti.¹ Sicer se ozira Mažuranićev slovar predvsem zgolj na hrvatske pravne spomenike, dočim vsebuje H. Jirečkov delo pravne izraze več slovanskih narodov (Rusov, Poljakov, Čehov, Srbov in Hrvatov).

Mažuranićeve »Prinosi« so imeli tako veliko vlogo v znanosti in tudi v avtorjem osebnem življenju, da moramo vsaj na kratko omeniti to znamenito delo.

VI. Mažuranić je bil sin hrvatskega bana in znanega pesnika Iv. Mažuranića ter od kraja menda ni mislil na strokov-

¹ Hermengild Jireček: »Prove«. Historický slovar slovanského práva. Praha, 1904, str. VIII + 445. Izrabim to priliko, da sporočim veselo novico za vse, ki se zanimajo za slovansko pravno zgodovino. Ugledni pravno-zgodovinar profesor Praške univerze K. Kadlec bo kmalu natisnil svoje večletno delo — glosar besed in izrazov, katere obsegajo stari pravni spomeniki vseh slovanskih narodov. Nedvomno bo presegalo to delo po številu besed, frazeologiji in tudi v dr. ozirih Herm. Jirečkov Slovník, ki je itak davno postal bibliografska redkost.

no znanstveno delovanje. Dovršil je juridično fakulteto in je služil kot sodnik. Leta 1912. je sklenil to pot kot predsednik banskega stola. Med tem se je odigral dogodek, kateremu je bilo sojeno, da pritegne Vl. Mažuranića k znanstvenemu delovanju. Pred kakimi 50. leti je sklenila Jugoslovanska akademija v Zagrebu, da založi poseben zbornik z imenom »Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium«, katerega prva skupina naj bi obsegala »Statuta et leges« (kot prvi izmed teh spomenikov je natisnila akademija l. 1877. Korčulanski statut, ki ga je priredil prof. J. Hanel). Poseben mešan odbor (člani akademije in pravne fakultete Zagrebške univerze) je pretresal vprašanje o tisku Dalmatinskih statutow. Takrat se je pojavila tudi misel o pravnozgodovinskem slovarju, ki bi bil potreben za pravilno umevanje onih statutow. Pokojni Vl. Mažuranić je prevzel nalogo in je za njo bil ves navdušen. L. 1902 je že objavil načrt za bodoči slovar v članku »O rječniku pravnoga nazivlja hrvatskoga«. (Rad. Jugoslov. Akad. 150). Leta 1907. je sklenila Jugoslavenska akademija prevzeti tiskovne stroške Mažuranićeve publikacije in leta 1908. je že izšel prvi zvezek »Prinosa za hrvatski pravnopovjestni rječnik«. Tekom naslednjih 14 let je natisnil avtor še 9 zvezkov in na ta način je l. 1922. zaključil temeljno besedilo svojega epohalnega dela, ki šteje 1756 velikih strani in 8°. Kljub visoki starosti (štel je takrat že skoro 78. let) je ohranil neumorni znanstveni delavec vso čilost in podjetnost ter je l. 1923. objavil še poseben dopolnilni zvezek z imenom: »Dodatci uz Prinose za hrvatski pravnopovjestni rječnik« (XVI in 74 str.). Če se spomnimo, da je pričel Mažuranić delati za zgodovinsko pravni slovar menda že po l. 1880.² in ga je dovršil z XI. dopolnilnim zvezkom šele l. 1923, potem bomo upravičeno sklepali, da je posvetil neprestanemu delu za »Prinose« skoro 40 let svojega življenja. Ni čuda, da zaključuje Mažuranić uredniški predgovor v X. zvezku od 4. februarja l. 1922. z zahvalo vsem, ki so mu bili s tiskanimi deli ali drugače v pomoč pri sestavljanju slo-

² V »Napomeni« ik II. zvezku »Prinosa« (I. 1908) pravi Vl. Mažuranić: »**Ima već mnogo godina**, što sam nastojao, da pobilježim i poredjam iz naših pravnih spomenika s okraj i s onkraj Velebita ono, što mi se činilo vrijedno spomena, ne bi li poslužilo za hrvatski pravnopovjestni rječnik.«

varja, ter vzklikne utrujeno: »Ja pak sada žudim pokoj. Majora tentent juniores!«

Ni mogoče podati v kratkem članku izčrpno oceno največjega dela preminulega znanstvenika, vendar pa si usojam že omenjenemu dodati nastopno. Avtor »Prinosov« se ni omejil na raznolike hrvatske pravne spomenike. Pri tolmačenju posameznih besed in izrazov se je večkrat poslužil razen obsežnih citatov iz hrvatskih virov tudi pravnih izrazov in spomenikov drugih slovanskih oz. neslovanskih narodov.³ Razen zgodovinsko - pravnih besed in izrazov obsega Mažuraničev slovar tudi drugačne, malo znane ali sploh pozabljene v sedanjem hrvatskem jeziku. Še več: posamezne z izvirnim besedilom izdatno ponazorjene razlage so tako obširne, da predstavljajo prav za prav manjše strokovne razprave. To se tiče zlasti gesel: ban, bratstvo, crkva, čast, dar, grad, kupiti — kupovati, porota (vsak izmed omenjenih člankov obsega po 10 do 16 tiskovnih str.) in dr. nekoliko manjših člankov (Hrvatini, hereza, krv, pleme, pristav, kazna, daća, denuncija, dota, pozov, večje, baština, grabež, kradja, muka, oporuka, pravda).

VI. Mažuranić je rabil pri delu nad slovarjem mnogoštevilna leksikografska (med dr. tudi znani Du Cangev slovar), filološka, zgodovinska, etnografska in pravnozgodovinska dela najrazličnejših pisateljev, a poleg tega se je večkrat poslužil tudi lastnih domislekov, dodatkov, popravkov, ki vedno temelijo na samostojnem raziskovanju dotičnih vprašanj. Vsi ti lastni prispevki se odlikujejo po izredni avtorjevi skromnosti in popolni korektnosti napram tujemu mnenju. Isto samozatajevanje preveva tudi zaključno avtorsko oceno »Prinosov«. »Sad na kraju mojega truda, — pravi VI. Mažuranić v predgovoru, — sa strahom motrim griške i omaške, pak i obće golem broj pitanja, potaknutih, a da se k rješenju ne primakoše«. Ta nenavadna skromnost je tem bolj ganljiva in občudovanja vredna, da je storil avtor vse, kar je možno za človeške moči, da bi čim bolj izpopolnil slovar in ga obvaroval slučajnih tiskovnih

³ V dopolnilnem XI. zvezku slovarja našteje avtor sam pod geslom »Njemac« (str. 19—20) najvažnejše nemške pravne izraze, katere je rabil v »Prinosih« pri razlaganju vspeorednih jugosiovenskih pravnih ustanov.

in različnih drugih pogreškov. Po našem globokem prepričanju (ki ga bodo, kakor si usojam misliti, delili tudi drugi pravni historiki), bi imel neumorni in izredno vestni avtor »Prinosa za hrvatski pravnopovjestni rječnik« popolno pravico vzklikniti s Horacem skupaj ob koncu težkega dela: »Exegi monumentum aere perennius...«. Vsekakor pomenijo Mažuraničevi Prinosi« eno izmed najpomembnejših in osnovnih del hrvatske pravno-zgodovinske literature. Mažuraničev slovar bo vedno neobhodno potrebna priročna knjiga za vse historike jugoslovanskega prava.

Naj zaključijo mojo beležko kratki osebni spomini na pokojnega znanstvenika.

Prvič in žalibog tudi zadnjič sem videl Vl. Mažuranića in sem z njim govoril začetkom oktobra l. 1926. Obiskal sem ga, ne da bi se z njim samo seznanil, temveč da bi mu tudi osebno izročil moje pred kratkim natisnjeno delo o Veprinačkem statutu. Saj sem se ob tej priliki izdatno posluževal Mažuraničevega slovarja. Ko sem pozvonil pri vratih Mažuraničeve vile na Jurjevski ulici, je vstopil za menoj še neznan gospod. Vstopila sva v sprejemnico, kjer so naju prosili, da počakava na gospodarja. Vsedla sva se po nasprotnih kotih velike sobe. Trenutek pozneje so se odprle duri iz veže, blizu katerih sem sedel, in vstopil je visok, slok, še vedno jako čil starec z bistrim pogledom in prijaznim obrazom. To je bil Vl. Mažuranić. Naznanili so mu telefonski moj obisk še na predvečer. Zato se je meni približal, me pozdravil in tiho rekel: »Malo počakajte. Oni gospod bo kmalu šel, pa se bova podrobno pomenila!« Odšel je k drugemu gostu, ki se je izkazal kot znan profesor Bonnske univerze L. Karl Goetz (ki je med dr. tudi avtor razprave o »Ruski Pravdi«). Prof. K. Goetz je menda bil prvič pri Mažuraniću, kakor tudi jaz. Po medsebojnih pozdravih naju je gospodar seznanil in pričel se je skupen razgovor — zdaj hrvatski, zdaj nemški. Sicer je največ pripovedoval prof. Goetz o svojih vtisih iz Beograda, ki ga je pred kratkim obiskal, in Petrograda, kjer je bil nekaj mesecev poprej. Kmalu se je prof. Goetz poslovil, mene pa je ljubeznivi gospodar še zadržal. Dolgo sva se živahno pogovarjala o različnih stvareh, predvsem seveda o predmetih, ki se tičejo pravne zgodovine

različnih slovanskih narodov. Najin razgovor je bil tako zanimiv in gospodar je bil tako ljubezniv, da bi se jaz ne požuril posloviti se, če se ne bi bal preveč utruditi 82-letnega starca. Prav pristrčno sva se poslovila in se za slovo po slovanski šegi celo poljubila na pobudo prijaznega gospodarja. Zapustil sem Vl. Mažuranića pod globokim vtisom njegove plemenite očarljive osebnosti. Občudoval sem njegovo veliko erudicijo, izvrsten spomin, živo zanimanje za znanstvena vprašanja, katero je ohranil kljub visoki starosti, izredno prijaznost, pristrčno vljudnost in široko, bi rekel brezmejno ljubezen do vsega slovanstva.

Prihodnji dan sem zapustil Zagreb, a dva dni pozneje sem že dobil v Ljubljano Mažuranićevo pismo. Pisal mi je, da je že pregledal »z velikim zadovoljstvom lijepo izdanje« Vepri-načkega statuta, poročal mi je lastne dodatne pripombe k nekaterim historično-juridičnim izrazom (komunščak, zaklic in dr.) ter končno je izražal obžalovanje, da ni imel, neglede »na dužnost i vruću želju svoju« prilike, da bi mi povrnil obisk. Kako je vse to značilno za častitljivega znanstvenika!

Omenil sem, da je slovar hudo utrudil Vl. Mažuranića in si je želel že l. 1922. samo miru. A našel je ta vroče zaželeni mir samo po smrti,⁴ ko se je preselil v »bolji svet«.⁵

Naj da Bog več in brezskrben mir blagi in plemeniti duši slavnega slovanskega znanstvenika!

⁴ Kljub utrujenosti in hrepenenju po počitku je nadaljeval Mažuranić znanstveno delo do zadnjih mesecev svojega življenja. Dovršil sem že to kratko beležko, ko sem nenadno prejel od Vl. Mažuranićeve rodbine in na pokojnikovo osebno željo (zapustil je seznam oseb, katerim je namenil avtorske izvode) njegov zadnji članek »Gebelim«, objavljen v VIII. knjigi »Kola Matice Hrvatske« l. 1927.

⁵ Ta izraz rabi Vl. Mažuranić sam, ko omenja smrt (l. 1688) du Can-gea, avtorja znamenitega glosarja srednjeveške latinščine.

